

A HELYESÍRÁSI PROBLÉMÁK KEZELÉSI STRATÉGIÁI A NYELVI TANÁCSADÁSBAN

STRATEGIES FOR MANAGING SPELLING PROBLEMS IN LANGUAGE CONSULTING

LUDÁNYI ZSÓFIA¹

Absztrakt: A tanulmány a nyelvmenedzselés-elmélet keretében azt mutatja be, hogy az intézményes nyelvi tanácsadásban milyen nyelvi problémák mutatkoznak meg, továbbá milyen stratégiák léteznek ezeknek a problémáknak kezelésére a nyelvi tanácsadás gyakorlatában. Az elemzés a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatához érkezett kérdések és az azokra adott tanácsadói válaszok alapján vizsgálja a különféle helyesírásprobléma-típusok kezelésében alkalmazott stratégiákat. A helyesírási problémák kezelését a probléma összetettségén túl alapvetően az befolyásolja, hogy a helyesírási kodifikáció kiterjed-e a vonatkozó problémára, ennek alapján a tanulmány különféle stratégiákat különít el a kodifikációval rendelkező, illetve nem rendelkező helyesírási problémák kezelésére.

Kulcsszavak: *nyelvmenedzselés, nyelvi problémák, helyesírási kodifikáció, problémakezelési stratégiák, nyelvi tanácsadás*

Abstract: This paper discusses language problems that arise in institutional language consulting and related problem management strategies in the framework of Language Management Theory. Based on the inquiries received by the Language Consulting Service of the HUN-REN Hungarian Research Centre for Linguistics and the advisors' responses to these inquiries, the analysis examines the strategies used in the management of various types of spelling problems. The optimal strategy for managing spelling problems depends principally on the complexity of the problem and on whether or not codified spelling rules address the relevant problem. On this basis, the paper distinguishes between various strategies for managing spelling problems with and without codificational background.

Keywords: *language management, language problems, orthographical codification, problem management strategies, language consulting*

---

¹ DR. LUDÁNYI ZSÓFIA
tudományos munkatárs
HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont
Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet
Nyelvhasználati és Nyelvi Tanácsadási Kutatócsoport
adjunktus
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberényi Campus
Alkalmazott Neveléstudományi Intézet
Nyelvi és Művészeti Nevelési Tanszék
ludanyi.zsobia@nytud.hun-ren.hu

1. Bevezetés

Az írott szövegekkel való professzionális foglalkozás (pl.: fordítás, lektorálás, nyilvánosság elé kerülő hivatalos szövegek írása) során a nyelvhasználók számos, akár összetettebb nyelvi problémával szembesülnek. A tanulmányban a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatának munkatársaként, nyelvi tanácsadói nézőpontból, a saját tanácsadói gyakorlatunkból kiindulva, önreflektív módon tárgyalom a formális, írott nyelvi regiszterek egyik leggyakoribb problémátípusának, a helyesírási problémáknak a nyelvi tanácsadásban érvényesülő kezelési stratégiáit. Tapasztalataink alapján ugyanis a Nyelvtudományi Kutatóközpont közönségszolgálatához tipikusan az írásbeli, nagyobb nyilvánosságnak szánt, szakmai, illetve hivatalos szövegek problémáival fordulnak a nyelvhasználók (Ludányi et al. 2022), ugyanis ezekben a helyzetekben érvényesül leginkább a szabályozottság elfogadása, a normakövetés.

A tanulmány célja kettős. Egyrészt bemutatja a nyelvi tanácsadás legrégebbi, legnagyobb hagyományokkal rendelkező intézményének, a Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatának a helyesírási problémák kezelésében érvényesített stratégiáit. Másrészt a problémakezelési stratégiák leírásán túl a tanulmány célja az is, hogy a bemutatott stratégiákkal segítséget adjon, mintát nyújtson azoknak a nyelvhasználóknak helyesírási problémáik kezelésében, akik foglalkozásukból adódóan hivatásszerűen foglalkoznak szövegek alkotásával, javításával (szövegírók, lektorok, korrektorok, szerkesztők, fordítók stb.). Az írott nyelvi regiszterekhez kapcsolódó nyelvi problémák számos területen megmutatkoznak (többek között a terminológia, a szaknyelvek, a hivatali nyelv változatainak számos gyakorlati területén stb.). Ezért abból kiindulva, hogy a formális, írásbeli regiszterekben előforduló nyelvi problémák egy jelentős, a nyelvi közönségszolgálat bevonását is igénylő része a nyelvi formák helyesírási szabályoknak megfelelő rögzítésekor merül fel, a jelen munka a helyesírási problémák kezelési stratégiáira helyezi a hangsúlyt.

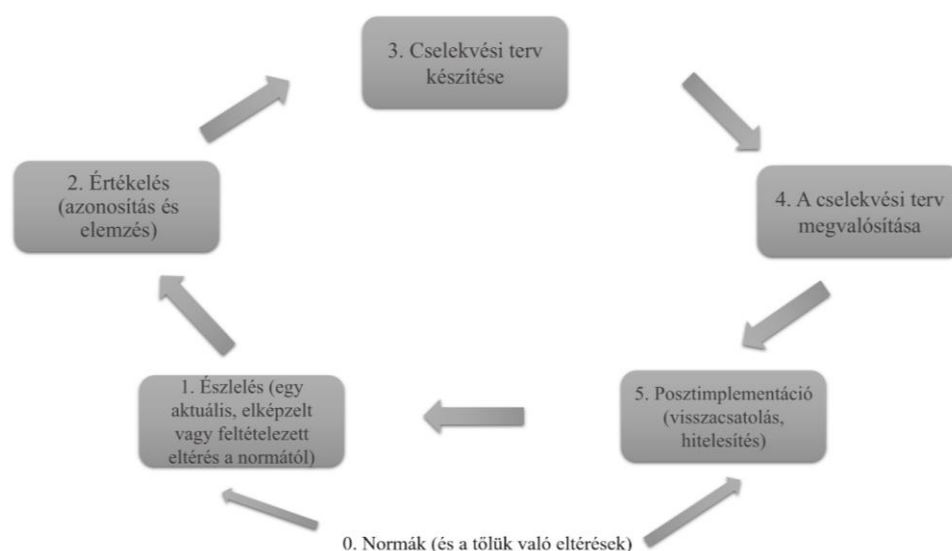
2. Elméleti háttér: a nyelvmenedzselés-elmélet

A nyelvi tevékenységre való egyéni és közösségi reflexió különböző szintjeinek és változatainak egységes szemlélettel való leírására alkalmas elméleti keret a nyelvmenedzselés-elmélet (Language Management Theory, LMT, Jernudd–Neustupný 1987), amely a nyelvtervezés-elméletből fejlődött ki (Nekvapil 2006). Lényeges szemléletbeli különbség a kettő között, hogy a nyelvi tervezést a „top-down”, azaz „felülről lefelé” szemlélet jellemzi, vagyis a megoldandó nyelvi problémákat alapvetően a szakemberek jelölik ki, míg a nyelvmenedzselés-elmélet egyes konkrét nyelvhasználók problémáiból indul ki (Szabó Mihály 2007: 52), azaz „alulról fölfelé” (bottom-up) szemlélet jellemzi (Nekvapil–Sherman 2015).

2.1. A nyelvmenedzselés fogalma

A nyelvmenedzselés-elmélet a nyelvmenedzselés folyamatát ismétlődő ciklusokként modellezi, amely az alábbi öt lépésből áll (Jernudd–Neustupný 1987: 78–80; Nekvapil 2009: 3–4): 1. a beszélők a kommunikáció során észlelik a normától, az adott

situációban érvényesülő elvárásoktól való eltéréseket (**észlelés/noting**), 2. értékelik az eltéréseket (**értékelés/evaluation**), 3. cselekvési tervet (akciótervet) készítenek (**akcióterv készítése / adjustment design**), 4. megvalósítják a cselekvési tervet (**akcióterv megvalósítása / implementation**), 5. majd **visszajelzés/feedback** következik (Kimura 2014), amely bizonyos esetekben az interakciót megelőző menedzselésként (pre-interaction management, Nekvapil–Sherman 2009), „előmenedzselésként” (Lanstyák 2019) is értelmezhető. A cselekvési terv megvalósítása utáni szakasz ugyanis egyrészt annak következményeire való reagálásként, másrészt a további interakciókra való felkészülésként is felfogható (Fairbrother 2020: 145–148). A nyelvmenedzselés-elmélet ciklikus modelljének a normák (elvárások) és az azoktól való eltérések is részét képezik, habár ezek létezése nem része magának a nyelvmenedzselési ciklusnak, hanem tulajdonképpen a nyelvi problémák megszületésének a környezetét megteremtő, 0. szakasznak tekinthetők. Az 1. ábra a nyelvmenedzselési körfolyamat legújabb, átdolgozott modelljét ábrázolja.

1. ábra. A nyelvmenedzselési körfolyamat elő- és utómenedzselési szakaszokkal (Kimura–Fairbrother 2020: 260, magyarra átdolgozva Ludányi et al. 2022: 76)

A nyelvmenedzselés-elmélet megkülönbözteti egymástól a szokványos nyelvhasználatot és a nyelvvel szembeni viselkedést (behaviour toward language), utóbbit időnként a metanyelvi tevékenységek (metalinguistic activities) szinonimájaként használva. Így e szerint az értelmezés szerint a diskurzus- és nyelvvalakító szándék nélküli nyelvi reflexió is beletartozik a nyelvmenedzselés fogalmába, például a szótárak és a leíró nyelvtanok készítése is (vö. Neustupný–Nekvapil 2003). Ezek a kiadványok ugyanis elkészültük és megjelenésük után – még ha nem is közvetlenül

ezzel a céllal készültek – a nyelvmenedzselés segédeszközeivé válva alapul szolgálhatnak például a más diskurzusokba való beavatkozásokhoz (vö. Lanstyák 2018: 42), azaz hagyományosan kodifikációs szerepet töltenek be, így a nyelvi gyakorlatra is visszahatnak.² A továbbiakban korábbi munkánk alapján nyelvmenedzselésnek tekintek minden, a nyelvre, illetve a konkrét diskurzusokra irányuló tevékenységet: egyrészt a nyelvi jelenségekre való reflektálást, másrészt az annak nyomán megvalósuló nyelvalakító tevékenységeket is (Ludányi et al. 2022: 75).

Az elmélet megalkotói már annak létrehozásakor elkülönítették egymástól a nyelvmenedzselés egyszerű, illetve szervezett formáját (Jernudd–Neustupný 1987: 76). Az egyszerű nyelvmenedzselés során a nyelvhasználók saját vagy beszédpartnerük diskurzusának egyes jellemzőit vagy aspektusait menedzselik egy adott konkrét interakcióban, „itt és most”. A szervezett nyelvmenedzselés tulajdonságai a következők: a) A nyelvmenedzselési aktusok interakciókon átívelőek. b) A nyelvmenedzselésben egy vagy több hatalommal rendelkező intézmény (szervezet) is érintett. c) A nyelvmenedzselésről kommunikáció zajlik. d) Az egyszerű nyelvmenedzseléshez képest az elméleti háttér, a nyelvi ideológiák nagyobb mértékben és explicitebb módon játszanak szerepet a menedzselési folyamatban. e) A nyelvmenedzselés tárgya nemcsak a nyelv interakcióbeli működése, hanem a nyelv mint rendszer (Nekvapil 2012: 167).

Beneš és munkatársai (2018: 122–123) alapján a nyelvi közönségszolgálatokhoz forduló beszélők és a nyelvi tanácsadók közti interakciót nyelvmenedzselési ciklusként értelmezem. Ennek során a hétköznapi nyelvhasználók észlelnek, és problematikusnak vagy más szempontból feltűnőnek ítélnek egyes nyelvi jelenségeket (mikromenedzselés). Ezért a nyelvi tanácsadó szolgálathoz fordulnak a cselekvési terv kidolgozása vagy annak segítése érdekében (makromenedzselés). A cselekvési tervet elfogadják és végrehajthatják, de el is utasíthatják, vagy csak részlegesen vehetik figyelembe (mikromenedzselés) (Nekvapil 2009: 6). Az intézményes nyelvi tanácsadás tehát kapcsolatot teremt a nyelvmenedzselés egyszerű és szervezett formái, mikro- és makroszintje között (Kimura–Fairbrother 2020).

2.2. *A nyelvi probléma fogalma, osztályozási lehetőségek*

A „bottom-up” szemléletet érvényesítő nyelvmenedzselés-elmélet a hétköznapi beszélők diskurzusalakító tevékenységéből indul ki, központi fogalma pedig a nyelvi, illetve kommunikációs probléma. A nyelvi probléma fogalma a nyelvmenedzselés-elméletben eredetileg az adott diskurzusban érvényesülő normától, elvárásoktól való, kedvezőtlenül értékelt eltérést jelentette (Jernudd–Neustupný 1987: 75). Az elmélet továbbfejlesztésével a nyelvi probléma fogalma egyre tágabbá vált: a szakemberek később már a pozitívan (Neustupný 2003: 127) vagy semlegesen (Nekvapil 2009: 8) értékelt nyelvi jelenségekkel is számot vetettek.³ A tanulmányban a nyelvi

² A nyelvmenedzselés hatóköréről, a „behaviour toward language” értelmezéseinek ellentmondásairól részletesen l. Lanstyák 2018: 37–42.

³ A *probléma* terminus szintén problematikus például a problémaalapú tanulás (PBL) elméletében is, mivel az elméletet nem ismerők számára félreérthető lehet: „Ha azonban a

probléma fogalmát még jobban kitágítva azokat a negatívan, pozitívan vagy semlegesen értékelt nyelvi jelenségeket tekintem a nyelvi probléma fogalmába beletartozónak, amelyek a beszélőből, a beszédpartnerből, de akár egy, az adott interakciót kívülről szemlélő harmadik személyből valamilyen reflexiót váltanak ki (Ludányi et al. 2022: 76).

A nyelvi problémák több szempontból rendszerezhetők (Ludányi–Domonkosi 2023). Nyelvi jellegüket tekintve (Lanstyák 2018: 105–137) csoportosíthatók egyrészt annak alapján, hogy a nyelvhasználat kontextusából adódnak-e (pl.: nem megfelelő stílus, nyelvhelyességi problémák); nyelvi hiányból adódnak-e (pl. a nyelvhasználó az adott nyelvi formát nem tudja a helyesírási szabályoknak megfelelően leírni); esetleg a nyelvben meglévő bizonytalanságból (pl. a *csuklik* típusú igék felszólító módjának vagy hatóigeképzős alakjának megalkotása tipikusan problémát szokott okozni a nyelvhasználóknak). Emellett az egyes konkrét nyelvi problémák meghatározó része több szempont alapján is tematikus csoportokba rendezhető. Ilyen tematikus csoportot képezhet például az adott nyelvi jelenséghez, helyesírási területhez való tartozás (például funkcióigés szerkezetek, ikes igék, névutós szerkezetek; földrajzi nevek, márkanevek stb.) vagy a probléma tipikus kontextusa (hivatalos nyelvi forma, sajtónyelvi forma stb.). A nyelvi problémák abból a szempontból is rendszerezhetők, hogy kezelésük megoldható-e az adott konkrét interakcióban (mikroszinten), egyszerű nyelvmenedzselésként, vagy a szervezett nyelvmenedzselési folyamatok bevonódását igénylik. Az írásbeli, formális, nagyobb nyilvánosságának szánt (pl.: hivatalos, szakmai) nyelvi produktumok megalkotása során erőteljesebben érvényesül a szabályozottságra való törekvés, ezért létrehozásuk során a beszélők tipikusan a szervezett nyelvmenedzselési folyamatok bevonását igénylő problémákkal szembesülnek (vö. Uhlířová 2002: 51). Lanstyák (2018: 31) nyomán továbbá elkülöníthetők egymástól a konkrét élethelyzetekben jelentkező, helyhez és időhöz, valamint konkrét emberekhez kötődő eseti problémák, valamint az eseti problémák általánosításával létrejövő elvont kategória, az ún. típusproblémák.

2.3. A nyelvi problémák kezelési stratégiái

Lanstyák (2018: 160) nyomán stratégián minden olyan tudatos tevékenységi tervet értek, amely egy meghatározott nyelvi vagy nyelvi vonatkozású társadalmi (politikai, gazdasági, lélektani stb.) cél elérésére irányul. A stratégia tágabb értelemben az ilyen terv megvalósulását is jelenti, vagyis magát a nyelvmenedzselési tevékenységet is. A nyelvi problémák kezelésének Lanstyák (2018: 159–202) az alábbi stratégiáit különbözteti meg: a problémák megoldását (és megszüntetését), enyhítését (és könnyítését), megelőzését, elkerülését (és áthárítását), letagadását, elhallgatását, lekicsinylését, elfogadását és elszenvedését. Mindebből jól látszik, hogy a problémakezelés fogalma nem azonos a probléma megoldásával: a megoldás tehát csak a probléma

---

probléma helyett – mint az angol »the problem« szó esetében – *kérdést, kihívást* (»challenge«), *rácsodálkozást* értünk rajta, akkor másként viszonyulhatunk ehhez a szóhoz” (Schwartz-Govaers [2008: 14], Ludányi Zsófia fordítása) (vö. Ludányi–Domonkosi 2021: 50).

kezelésének egyik lehetséges stratégiája. Ezek a megfigyelhető stratégiák azonban nem különíthetők el élesen egymástól: sokszor összekapcsolódva, egymásba olvadva jelentkeznek, továbbá sok múlik az egyéni megítélésen, hogy az egyes (megvalósult) cselekvési tervet melyik stratégiához soroljuk (Lanstyák 2018: 200).

3. A helyesírási problémák kezelési stratégiái a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont közönségszolgálatának munkájának tükrében

3.1. A közönségszolgálathoz érkező nyelvi problémák típusai

A Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatához érkező nyelvi problémák alapvetően két csoportba sorolhatók: 1) helyesírással kapcsolatos problémák, 2) más, nem a helyesírással kapcsolatos nyelvhasználati problémák. Az arányokat tekintve fontos megjegyezni, hogy a közönségszolgálati e-mail-adatbázisban szereplő kérdések 80-90%-a⁴ a helyesírással kapcsolatos (Kardos 2007; Ludányi et al. 2022), míg a maradék 10-20% egyaránt tartalmaz nyelvhasználati, stilisztikai, grammatikai, értelmezési kérdéseket, valamint olyan megkereséseket is, amelyek nem nyelvi problémák kezelésében kérik a közönségszolgálat segítségét. Az ilyen típusú levelek írói nem tanácsot, hanem nyelvi tájékoztatást kérnek olyan témákban, mint például az egyes szavak jelentése, eredete, első előfordulásuk, szólások jelentése vagy eredete, a gyermeknyelvi szókincs nagysága stb. Vagyis a közönségszolgálathoz érkező megkeresések aszerint is elkülöníthetők, hogy nyelvi probléma kezelésében kérik segítséget (tanácskérő levelek), vagy pedig nyelvi tájékoztatást kérnek (nem tanácskérő levelek).

A nyelvi közönségszolgálatnak a helyesírási, illetve az egyéb nyelvi problémák kezelésére, azaz a kérdések megválaszolására vonatkozó stratégiái lényegesen különböznek egymástól. Ennek oka, hogy a kétféle kérdéstípus esetén magának a nyelvi tanácsadó szolgálatnak a célja is eltér egymástól (Domonkosi–Ludányi *forthc.*). A helyesírási kérdések esetén a közönségszolgálat célja elsődlegesen a normaközvetítés, a kodifikált írásmódról való tájékoztatás (bár a lehetőségekhez képest itt is megjelenik a kérdezők gyakorlataihoz való igazodás nézőpontja). Az egyéb, nem helyesírási tanácskérések esetén azonban nem egyszerűen (a sztenderd nyelvvaltozathoz kapcsolódó) kérdések normatív megválaszolása cél, hanem az egyes nyelvhasználati problémákhoz kapcsolódó nyelvi adatokra alapozva, az adatokat láthatóvá téve, a regiszter- és kontextusfüggő változatosságot, valamint a beszélők né-

---

⁴ A 2012–2022 között eltelt tíz év adatairól részletes statisztika készült. A nyelvi probléma-típusokat tekintve az arányok a következők: a 8422 levél 81%-a helyesírási kérdést tartalmaz, a maradék 18%-a nem a helyesírással kapcsolatos. A vizsgált levelekbe nem számoltuk bele a közterületen felállítandó emléktáblák szövegtervének nyelvi lektorálásával kapcsolatos megkereséseket, az utónév-kérelmezési ügyeket (erről részletesen l. Raátz 2015), valamint a Nyelvtudományi Intézet/Kutatóközpont díjköteles szolgáltatására, a nyelvi szakértői vélemény igénylésére irányuló kéréseket.

zópontját is figyelembe véve, a nyelvi tanácsban érvényesített ideológiákra reflektálva segíteni a kérdezőt nyelvi problémája kezelésében (Domonkosi–Ludányi 2023, Ludányi–Domonkosi forthc.).

3.2. A helyesírási problémák kezelésének stratégiái

A helyesírási problémák kezelési stratégiájának megválasztását nagyban befolyásolja a helyesírási probléma nehézsége, összetettsége, valamint az, hogy a kérdéses nyelvi formának létezik-e szótárban rögzített írásmódja, vagy ennek hiányában a szabályoknak megfelelő írásmód kikövetkeztethető a helyesírási szabályzatból és/vagy szótári példák alapján. A helyesírási problémák (és ezeknek a kezelési stratégiái) ennek alapján két típusba sorolhatók: a kodifikált írásmóddal rendelkező nyelvi formák lejegyzésekor keletkező problémák (és kezelési stratégiáik), valamint a helyesírási kodifikáció hiánya okozta nyelvi problémák. A kodifikált írásmódú nyelvi formák helyesírási problémáinak sajátos altípusai az ellentmondásos esetek, amikor ellentmondás mutatkozik a helyesírási kodifikáció és a kialakult (tipikusan szaknyelvi) írásgyakorlat között, vagy pedig magában a meglévő helyesírási kodifikációban mutatkoznak ellentmondások, következetlenségek. A helyesírási problémák sajátos alcsoportját képezik a szaknyelvi helyesírási problémák, melyek kezelésével, tipizálásával korábbi munkámban foglalkoztam (Ludányi 2021).

3.2.1. A kodifikált helyesírású nyelvi formákkal kapcsolatos nyelvi problémák

A) Egyszerű esetek

Ebbe a csoportba azok az esetek tartoznak, amikor a kérdéses nyelvi formának létezik kodifikált írásmódja. Az ilyen típusú nyelvi problémák menedzselésekor tipikusan az alapvető helyesírási kiadványokban való tájékozódás jelenti a cselekvési tervet. E kiadványok közé tartozik a hatályos, jelenleg 12. kiadású akadémiai helyesírási szabályzat (AkH.¹²), a szabályzat szóanyagát kibővítő, legfrissebb kiadású helyesírási szótár (MHSz.²⁰¹⁷), valamint a szabályzat 11. kiadását magyarázó *Osiris Helyesírás* (Laczkó–Mártonfi 2004) kézikönyv is, amely a részletes szabálymagyarázatok, kivétellisták mellett egy minden korábbinál részletesebb szótárral is rendelkezik. A nyelvmenedzselési ciklus első két, észlelési és értékelési fázisában a nyelvhasználó szembesül a helyesírási problémával (bizonytalan, hogy egy szót vagy kifejezést hogyan kell leírni a helyesírási szabályok szerint), és mikroszintű cselekvési tervként fellapozza az alapvető helyesírási kiadványokat. A cselekvési terv, vagyis maga a problémakezelési stratégia első, kiinduló lépése a kérdéses alakulat kikeresése a szótárból. Ha megtalálja, a nyelvmenedzselési ciklus véget ér, megfelelő találat hiányában – amely újabb észlelt és negatívan értékelt nyelvi problémát jelent – újabb nyelvmenedzselési folyamat kezdődik. Ilyenkor az akcióterv összetevőit egyrészt a vonatkozó szabálypont azonosítása és alkalmazása, másrészt szükség esetén analóg szótári példa keresése alkotják. Például, ha a nyelvhasználó az e-könyveket tartalmazó adatbázis (*e-könyv* + *csomag*) írásmódjára kíváncsi, nem fogja megtalálni

az alapvető helyesírási kiadványokban, de a szótárban szereplő, szintén *e-* 'elektronikus' előtagú idegen szóval alkotott *e-mail-cím* mintájára két kötőjellel írhatja (*e-könyv-csomag*), ezzel megoldva a nyelvi problémát.⁵

A helyesírási problémák újabb, korszerű és egyszerű kezelési lehetőségei a szövegszerkesztőkbe épített helyesírás-ellenőrző programok, amelyek a XX. század utolsó évtizedében jelentek meg, majd terjedtek el (például Prószéky 1993). A kezdetleges helyesírás-ellenőrző eszközök sok esetben újabb nyelvi problémák forrásává váltak, mivel csupán az ortográfiai szavak (Fóris 2020: 20) szintjén tudták felismerni a normától eltérő alakokat, vagyis két betűköz vagy központozási jel között elhelyezkedő karaktorsorokkal dolgoztak, a mai környezetérzékeny helyesírás-ellenőrzők azonban statisztikai alapon többé-kevésbé képesek kiszűrni az efféle tévedéseket (vö. Prószéky 2019: 270–271).

2013 óta egy további segédeszköz, a *Helyesiras.mta.hu* tanácsadó portál is segíti a nyelvhasználókat. A Nyelvtudományi Kutatóközpont jogelődje, az MTA Nyelvtudományi Intézet által fejlesztett online helyesírási tanácsadó weboldal (Miháltz et al. 2013) hétféle helyesírási területen kínál gyors és automatikus választ: külön- és egybeírás, szószintű helyesírás-ellenőrző (*Helyes-e így?* eszköz), elválasztás, tulajdonnevek írása, számnevek helyesírása, keltezés, betűrendbe sorolás. A szószintű helyesírás-ellenőrző, a *Helyes-e így?*, valamint a tulajdonnevek (főként földrajzi nevek) helyesírási kérdéseiben segítő *Névkereső* eszköz használata lényegében a helyesírási szótárban való utánanézést váltja ki, a szótári keresés gyorsabb változatának feleltethető meg. A weboldal további, összetettebb működésű eszközei, mint például a környezetfüggetlen, attribútum-érték struktúrás formális nyelvtanon alapuló *Külön vagy egybe?* (Ludányi–Miháltz–Hussami 2013), *Számok* vagy *Dátumok* pedig a szabályok azonosítását és alkalmazását végzik el a nyelvhasználó helyett.

A *Helyesiras.mta.hu* tanácsadó portál létrehozása és karbantartása a Nyelvtudományi Intézet, illetőleg Kutatóközpont szervezett nyelvmenedzselési döntéseként értelmezhető, míg a portál eszközeinek használata a beszélők egyszerű nyelvmenedzselési helyzeteiben kap szerepet, ezáltal kapcsolatot teremtve a kettő között (Kimura–Fairbrother 2020). A *Helyesiras.mta.hu* portál úgy válik a nyelvhasználók egyszerű nyelvmenedzselési folyamatainak részévé, hogy miután szembesültek a helyesírási problémával, cselekvési tervként a helyesírási tanácsadó portálhoz fordulnak. A weboldal interaktív együttműködésre sarkallja a felhasználókat, mivel az automatikusan generált válasz pontossága érdekében ki kell választaniuk a nyitóoldalon található hét webeszköz közül azt, amelyik helyesírási területhez a kérdésük tartozik. Az akcióterv meghatározó része, hogy a felhasználó képes legyen eldönteni, kérdésében a weboldal melyik eszköze fog tudni segíteni (Ludányi [2023a]). Így például, ha a kérdező arra kíváncsi, hogy a *szöveg + hű* kifejezést egybe- vagy külön kell írni, akkor a cselekvési terv részeként ki kell választania a portál *Külön vagy*

⁵ A tanulmányban felsorolt esetek a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont közönségszolgálatának e-mail-adatbázisából származnak. A kérdések nyelvi anyagának tudományos kutatás céljára történő felhasználásáról a levélírók tájékoztatást kapnak.

egybe? eszközét, vagy ha azt szeretné tudni, az *l-én ~ l-jén ~ *l.-én ~ *l.-jén*⁶ változatok közül melyek számítanak normatívnak, a *Dátumok* eszközhöz kell fordulnia. Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a helyesírási portál nem megfelelő eszközhöz való fordulás, illetve a nem megfelelő bemeneti formátum használata újabb nyelvi problémák forrása lehet. A nem megfelelő eszközhasználat általában hibás vagy legalábbis ellentmondásos írásmódú javaslatokat eredményez, ilyenkor – az esetek egy részében – a felhasználók a közönségszolgálathoz fordulnak a kérdés tisztázása végett. Azaz a portál eszközeinek nem rendeltetésszerű használata további nyelvi problémák forrásaként új nyelvmenedzselési ciklust indít el.

A *Helyesiras.mta.hu* portál tehát alapvetően a formális nyelven leírható, algoritmizálható vagy szólisták, kivétellisták segítségével kezelhető helyesírási problémákban nyújt gyors, automatikus segítséget a nyelvhasználóknak, a B) pontban részletezett összetettebb helyesírási problémák kezelésére azonban nem alkalmas. Ha a helyesírási tanácsadó portál nem tud választ adni a kérdésre, vagy a felhasználó nem ért egyet az automatikusan generált válasszal, a nyelvi problémát nem sikerült megoldani. Ilyenkor új nyelvmenedzselési körfolyamat indul: a portál eszközei a közönségszolgálathoz irányítják a kérdezőket, akik egy újabb nyelvmenedzselési folyamat részeként sok esetben meg is osztják a tanácsadó munkatárssal a korábbi nyelvmenedzselési ciklus tapasztalatait.

A nyelvmenedzselés egyszerű és szervezett formái közti kapcsolat megteremtéséhez az is hozzájárul, hogy a felhasználói visszajelzések alapján a portál háttéradatbázisát (főként a *Helyes-e így?* eszközét) folyamatosan bővítjük új szavakkal, kifejezésekkel.

B) Ellentmondásos esetek

A helyesírási kodifikáció és a kialakult írásgyakorlat ellentmondásossága okozta problémák

Visszatérő típusprobléma a közönségszolgálati levelekben a *dr.* névelőzék kezdőbetűje, annak ellenére, hogy az akadémiai helyesírási szabályzat (AKH.) egyértelmű iránymutatást nyújt a kérdésben (Ludányi 2022). A szabályzat 151. pontja szerint a *dr.* rövidítés alapvetően kis kezdőbetűs, mivel a helyesírási szabályozás nem tesz különbséget aközött, hogy a doktori címet milyen módon szerezte a viselője (egyetemi diploma vagy tudományos fokozat, pl. PhD). A rövidítés csak mondatkezdő vagy kiemelt helyzetben nagy kezdőbetűs (*Dr.*). Az írásgyakorlatban azonban a szabályzat által javasolt kisbetűs írásmódnak ellentmondva jellemző a doktori fokozat nagybetűs írásmódja nem kiemelt vagy mondatkezdő helyzetben is. Ennek egyik oka az a hétköznapi hiedelem, hogy a diplomával szerzett doktori fokozat a kisdoktor (*dr.*), míg a tudományos fokozat a nagydoktor (*Dr.*). Ezt erősíti a *nemzeti felsőoktatásról* szóló 2011. évi CCIV. törvény 53. §-ának szövege is: „A PhD-fokozattal rendelkező személyek nevük mellett feltüntethetik a »PhD« vagy a »Dr.« rövidítést, a

⁶ A helyesírással foglalkozó szakirodalom konvencióit követve csillaggal jelöljük az akadémiai helyesírási normát nem követő formákat.

DLA-fokozattal rendelkezők pedig a »DLA« vagy a »Dr.« rövidítést” (W1). A nyelvi probléma forrása tehát a kodifikált helyesírási norma és a magas presztízsű, formális szöveg, a törvényszöveg írásgyakorlata közti ellentmondás, amelyet nap mint nap nyelvhasználók sokasága észlel (és értékel negatívan). Azt, hogy ez valóban problémát jelent a nyelvhasználóknak, azaz típusprobléma, a közönségszolgálathoz érkező nagyszámú ezzel kapcsolatos megkeresés bizonyítja.

A törvényszöveg azonban nem helyesírási szabályzat, vagyis nem az írásgyakorlat szabályozása a célja, hanem magának a doktori címnek a viselésére jogosít fel. A közönségszolgálat munkatársainak – csakúgy, mint a szövegekkel hivatásszerűen foglalkozó szakembereknek – nincs tudomásuk arról, hogy húzódik-e meg tudatos jogalkotói szándék a különböző doktori címek eltérő írásmóddal közölt megoldása mögött, vagy a törvényalkotók nem szándékosan hagyták figyelmen kívül az akadémiai helyesírási normát. Ezzel kapcsolatban érdemes felhívni arra a figyelmet, hogy a *dr.* írásmódjára vonatkozó szabály az akadémiai helyesírási szabályzat 1954-es, 10. kiadásában lett rögzítve (AkH.¹⁰ 224. pont), és azóta nem változott. Emiatt az ellentmondás miatt a *dr.* írásmódja visszatérő problémákat okoz az írásgyakorlatban, ezért – ahogy a közönségszolgálat munkatársaiként ilyen esetekben válaszukban jelezni szoktuk – a különböző szintű szabályozások, a törvényszöveg és az akadémiai helyesírási szabályzat összehangolására lenne szükség.

Jellemző típusprobléma az is, amikor egyes szavaknak, kifejezéseknek eltér egymástól az akadémiai helyesírási normát követő, valamint egy adott, tipikusan szakmai közösségben jellemző kialakult írásmódja. Ezek a problémák főként a különírás-egybeírás területén gyakoriak, például: *lapos tető* (akadémiai helyesírási norma) ~ *lapostető* (szaknyelvi gyakorlat); *vegyes kar* (akadémiai helyesírási norma) ~ *vegyeskar* (szaknyelvi gyakorlat) (Ludányi 2021: 161–162), ritkábban más esetekben is előfordulnak, például kérdéses lehet a *tő* belseji magánhangzó hosszúsága: *fakúsz* (akadémiai helyesírási norma) ~ *fakusz* (szaknyelvi gyakorlat) (Domonkosi–Ludányi 2023).

A kérdezők nyelvmenedzselési folyamata akciótervének kidolgozása során a közönségszolgálat munkatársaiként minden ezekhez hasonló ellentmondásos esetben azt szoktuk javasolni a kérdezőknek, hogy mérlegeljék, a kérdéses helyzetben az akadémiai helyesírási normát vagy a kialakult írásszokást követik-e inkább, és amennyiben a szövegtípus lehetővé teszi, reflektáljanak lábjegyzetben az írásmód problematikuságára. A norma és az írásgyakorlat között feszülő ellentmondások okozta nyelvi problémák tipikus kezelési stratégiája tehát a probléma elfogadása, amelynek eredményeképpen a nyelvhasználók tudomásul veszik az ellentmondásosságot, megtanulnak a problémával együtt élni, nem tekintik nem létezőnek. A probléma aktív, cselekvő tudomásulvétele – például az írásmód ellentmondásosságára való lábjegyzetes reflexió – pozitív hatása hozzájárulhat a probléma átértelmezéséhez.

A helyesírási kodifikáció ellentmondásossága okozta problémák

Előfordul, hogy maga az akadémiai helyesírási kodifikáció önmagában is ellentmondásos. Ennek lehetséges alosztói a következők:

(i) A szabályozás mögött meghúzódó alapelvek és/vagy szabályok és/vagy szótári példák nem adnak egyértelmű iránymutatást, ellentmondanak egymásnak. Például sem az akadémiai helyesírási szabályzat, sem az *Osiris Helyesírás* című kézikönyv nem ad egyértelmű iránymutatást az (egytagú) állandó címek képzős alakjai írásmódját illetően. Így nem dönthető el, hogy a *Népszabadság* folyóirat címéhez hogyan kapcsoljuk például az *-s* képzőt: *Népszabadság-os* vagy *népszabadságos*? Az AkH.¹² 200. szabálypontja ugyanis csak a címek ragos és jeles, továbbá *-beli* toldalékos származékainak helyesírásáról, valamint a címek utótaggal való bővítéséről szól. Nem esik szó azonban arról az esetről, amikor az (állandó) címekhez képzőt kapcsolunk (pl. *-i*, *-s*). A klasszikus leíró grammatika szerint (Keszler [szerk.] 2000), amelyre a helyesírási szabályzat is épül, a *-beli* ún. képzőszerű utótag, hasonlóan a *-szerű*, *-féle* szóelemekhez, amelyeket az AkH.¹² következetesen az összetételei utótagnak tekint.⁷ A *-beli* képzőszerű utótag a 200. pont szerint minden esetben kötőjellel kapcsolódik az állandó címekhez, akár egy-, akár többbelemű a cím.

Ami az *-s* képzőnek az állandó címekhez való kapcsolását illeti, az *Osiris Helyesírás* (Laczkó–Mártonfi 2004: 241), illetve Pintér–Mártonfi–Oravec (2009: 179) munkája hagyományos kivételnek tekinti a *nyugatos* szóalakot, és az utóbbi cikk *Népszabadság-os* írásmódú példája is azt jelzi, hogy e szerint az értelmezés szerint az egytagú állandó címekhez a képzőket kötőjellel kellene kapcsolni. Az egyik lehetőség, hogy elfogadjuk azt, hogy a *nyugatos* egyszeri hagyományos kivétel, és a képzőket kötőjellel kapcsoljuk az állandó címekhez, akár egy-, akár többtagúak, ezt az elvet követve a *Népszabadság-os* a javasolt írásmód.

A másik lehetőség, hogy a *nyugatos* analógiájára, valamint a melléknévképzőkre vonatkozó általános helyesírási szabályok alapján a *Népszabadság* újság nevének *-s* képzős alakját is kis kezdőbetűvel írjuk: *népszabadságos*. Ha kételemű lenne az újság, folyóirat neve, akkor az alapalak azonosíthatósága érdekében kötőjellel kellene kapcsolni az *-s* képzőt, pl. *Nők Lapja-s*. Analógiául szolgálhat például az egy- és többbelemű családnevekre vonatkozó szabálypont: *petőfis*, de: *Petőfi Sándor-os* (AkH.¹² 161.), valamint az egy, illetve több elemből álló idegen tulajdonnevek írásmódjára vonatkozó szabályok (*wroclawi*, de: *New York-i*) [AkH.¹² 215., 217. b)]. Összességében tehát implicit szabályszerűség a magyar helyesírás rendszerében az, hogy az egytagú tulajdonnevekhez a képzők mindig közvetlenül kapcsolódnak.

(ii) Előfordul, hogy egy-egy konkrét szóalak kodifikációja ellentmondásos, ilyen például a *dinó* ~ *dínó* írásmódja, amely a közönségszolgálat egyik gyakori, visszatérő kérdése. A dinoszaurusz rövidült alakja az AkH.¹² első lenyomata szótári részében hosszú *i*-vel, *dinó*ként szerepel, az MHSz.²⁰¹⁷ és az AkH.¹² második lenyomatának szótári része rövid *i*-vel, *dínó* alakban tünteti fel. Az AkH. legutóbbi, 2022-es lenyomatának szótári részében azonban ismét a kiejtés szerinti *dínó* változat szerepel. Az észlelt

⁷ A *-szerű* toldalék megítélésének változása miatt változott a korábban *ésszerű*-nek írt melléknév írásmódja *ésszerű*-re. A megváltozott szabály szerint, ha a *-szerű* utótag *sz* végű szóhoz járul, más összetételei utótagokhoz hasonlóan nem egyszerűsítünk, vagyis *ésszerű* helyett *ésszerű* a megfelelő írásmód.

és negatívan értékelt nyelvi probléma kezelésének alulról fölfelé történő kezdeményezését mutatják egy korrektornak egy nyelvi ismeretterjesztő folyóiratban megjelent, a *dinó* ~ *dínó* írásmódját tárgyaló cikkei (Kótis 2023a, 2023b), valamint egy gyakorló pedagógus tanácskérő levele (László 2023) is. A nyelvmenedzselési ciklus akcióterveként a szerkesztőség válaszcikkében (Keszler–Lengyel 2023) azt javasolta, hogy a helyesírási szabályzatok egyes lenyomataiban közzétett helyesírási változatokat a korrektorok, pedagógusok stb. tekintsék pusztán alakváltozatoknak. Ebben az esetben elgondolkodtató, nem lenne-e érdemes egy soron következő lenyomatban vagy legalább írásmóddal, valódi alakváltozatokként feltüntetni a *dinó* ~ *dínó* alakpárt.

Látható, hogy a helyesírási kodifikáció ellentmondásossága okozta nyelvi problémákhoz kapcsolódó nyelvmenedzselési folyamatokban igen összetett, többfelé ágazó akcióterv kidolgozására van szükség. Az előző esetekhez hasonlóan a problémamegoldási stratégia ezekben az esetekben is a probléma elfogadása, illetve a szerkesztői állásfoglalás (Keszler–Lengyel 2023) közzétételével a probléma enyhítése (Lanstyák 2018: 176–187) is megtörtént, vagyis a probléma a korábbihoz képest elviselhetőbbé vált. A közönségszolgálat munkatársaiként úgy látjuk, a probléma szervezett nyelvmenedzselési szintű megoldását a vagylagos írásmódú szótári kodifikáció jelentené.

C) A helyesírási kodifikáció hiánya

A nyelvi problémák gyakori forrása a helyesírási kodifikáció hiánya is, akár egy-egy fogalomkörü csoport helyesírásához kapcsolóan (például nem szabályozott az olyan újabb jelenségkörök, mint a tanösvények, a számítógépes keretrendszerek stb. írásmódja), akár egy-egy konkrét szóalak esetében. Az utóbbira példa az *elhivatus* ~ *elhívatus*, melynek problematikus írásmódja egy tanulmány szövegének nyomdai előkészítése során tematizálódott a korrektorok körében, akik észlelték és negatívan értékelték a fő belseji magánhangzó hosszúsága ingadozása okozta nyelvi problémát. A kérdéses írásmódú szó egy Csontváry Kosztka Tivadarról szóló szövegben fordult elő, a festőt ugyanis egy ismeretlen eredetű szózat indította el a művészpályán, amelyet ő egy felsőbbrendű szellemi lény kinyilatkoztatásának tulajdonított.

A nyelvmenedzselési ciklus makroszintjére lépve a cselekvési terv kidolgozásának első lépése az, hogy a közönségszolgálat munkatársai áttekintik a rendelkezésükre álló szótárakat. Az *elhivatus* ~ *elhívatus* szóalakok valóban nem szerepelnek kodifikáló értékkel bíró szótárainkban, tehát elsősorban a helyesírási, másodsorban az értelmező típusú szótárakban sem. A következő lépés az ilyen esetekben a más típusú kiadványokban való tájékozódás, például a *Szotar.net* (W2) vagy az *Arcanum.hu* (W3) adatbázisa segítségével. Ennek eredménye azt mutatja, hogy a nyomtatott szövegekben egyaránt jelen van a rövid *i*-s *elhivatus*, például a *Magyar–német nagyszótárban* (Földes–Halász–Uzonyi 2014), illetve a hosszú *i*-s *elhívatus* változat is, például a *Keresztyén bibliai lexikonban* (Bartha [szerk.] 1993). A több mint egymilliárd szövegszót tartalmazó *Magyar nemzeti szövegtárban* (MNSz., Oravecz–Váradi–Sass 2014) szótó szerinti keresést végezve közel hasonló arányokat kapunk: az

elhívásra 25, az *elhívásra* – az ismétlődő adatokat kiszűrve – 31 találatot ad a korpuszlekérdező.

Mindkét írásmód mellett szólnak érvek. A *hívatas* 'valakinek az elhívása valahová' (MHSz.²⁰¹⁷: 233.), 'odarendelés' (Laczkó–Mártonfi 2004: 815) analógiájára az *elhívatas* forma is elképzelhető, mivel egy ilyen értelmű elhívás, akár Isten által, valóban inkább hosszú *i*-vel írandó. A korpuszadatok alapján tipikusan bibliai, vallásos tárgyú szövegekben gyakori ez az írásmód. A rövid *i*-s *elhívatas* írásmód mellett pedig a *hívatas*, *elhívatottság* lexémák analógiája szól, ezekben a képzett szavakban a *tő* belseji magánhangzó ugyancsak megrövidül.

Az ilyen esetek tipikus problémakezelő stratégiája a korábbiakhoz hasonlóan a probléma elfogadása, amely a gyakorlatban – vagyis a nyelvmenedzselési folyamat negyedik, implementációs szakaszában – leginkább azt jelentheti, hogy a szerző vagy szerkesztő lábjegyzetben jelzi az írásmód ellentmondásosságát, a kodifikáció hiányát.

A kodifikáció hiányának sajátos alosa, amikor bár létezik helyesírási szabály egy adott problémára, de a szabálypont nem fed le minden egyes alosetet. Például az anyagnévi jelzős kapcsolatok írásmódjára létezik helyesírási szabály (AkH.¹² 116.), de sem a szabálypont, sem a szótári példák nem foglalkoznak azzal az esettel, amikor az anyagnévi összetétel előtagja betűszó (pl. *PVC*), utótagja pedig összetett szó (pl. *nyomócső*). Míg a *PVC-cső* egyértelműen kötőjellel írandó, addig a *PVC + nyomócső* írásmódja kérdéses.

Ha az ilyen típusú alakulatokra az anyagnévi jelzős kapcsolatok alapvető szabályát (AkH.¹² 116.) következetesen alkalmazzuk, a *PVC nyomócső* különírandó, mivel a *nyomócső* önmagában is összetett szó. Szokatlannak, esetleg ellentmondásosnak tűnhet azonban a kötőjeles *PVC-cső* és a különírt *PVC nyomócső* írásképe, ezért megoldás lehet az is, ha a betűszót *pévécé* formában írjuk, erre ugyanis lehetőséget ad a helyesírási kodifikáció. Ennek alapján a *pévécécső*, *pévécé nyomócső* írásmódok is alkalmazhatók.

Az összetett cselekvési tervnek a *PVC* helyetti *pévécé* írásmódot javasoló tanácsában a nyelvi problémák kezelésének egy újabb, eddig nem említett stratégiája figyelhető meg: a probléma elkerülése. Az elkerülés olyan cselekvéssorozat, melynek következtében az egyéni probléma – vagyis a helyesírási kodifikáció hiányosságával való szembesülés – az adott helyzetben nem következik be, miközben nem szűnik meg létezni (Lanstyák 2018: 187–191). Ha a korrektor a *pévécé nyomócső* alakot választja, a helyesírási normát követő írásmódot alkalmazza (hiszen ez volt a célja), de attól még a betűszói alakú anyagnévi jelzős kapcsolatok írásmódja problematikus marad. Vagyis a konkrét interakcióban jelentkező eseti problémát a kérdező sikeresen kezelte a nyelvmenedzselési folyamatban, amennyiben megvalósította a nyelvi közönségszolgálat által kidolgozott akciótervet, de a betűszavas anyagnévi jelzős alakulatok írásmódja mint típusprobléma szervezett nyelvmenedzselési folyamatában a helyesírási kodifikáció átgondolását, kibővítését jelentené az akcióterv kidolgozása és megvalósítása.

4. Összefoglalás

A tanulmány a nyelvmenedzselés-elmélet keretében a Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálathoz érkezett megkeresések és tanácsadói válaszok alapján, néhány konkrét kérdést kiemelve mutatta be a helyesírási problémák kezelésében érvényesített gyakorlatokat. A nyelvmenedzselés körfolyamatában az egyes szavak, kifejezések írásmódjával kapcsolatos kétségek egy-egy olyan nyelvi probléma észlelését és negatív értékelését jelentik, amelyet a nyelvhasználók az adott helyzetben nem tudtak kielégítően megoldani. A tanulmányban a helyesírási szabályzat és szótárak alapján kezelhető egyszerűbb helyesírási problémákon túl azokat a problémátípusokat is ismertettem, amelyek kezelése túlmutat az egyszerű nyelvmenedzselésen: ezekben az esetekben ugyanis a kérdezők a Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatától mint normaautoritástól várják a cselekvési terv kidolgozását.

A helyesírási problémák kezelésére kidolgozandó akciótervet a probléma összetettségen túl alapvetően az befolyásolja, hogy a helyesírási kodifikáció kiterjed-e a vonatkozó problémára, ennek alapján különféle problémakezelési stratégiákat különítettem el a kodifikációval rendelkező, illetve nem rendelkező helyesírási problémák esetében. A kodifikált írásmóddal rendelkező egyszerűbb esetekben a közönségszolgálat alapvető célja az akadémiai helyesírási norma közvetítése, a problémakezelési stratégia pedig a probléma megoldása, amelynek tipikus eszközei: az akadémiai helyesírási szabályzat, szótárak, helyesírás-ellenőrző eszközök, köztük a *Helyesiras.mta.hu* portál webeszközei.

Ha azonban a helyesírási problémát a helyesírási kodifikáció ellentmondásossága, illetve a helyesírási kodifikáció és a kialakult írásgyakorlat közötti eltérés okozza, összetettebb cselekvési terv kidolgozására van szükség. A helyesírási szabályok, alapelvek vizsgálata, a köztük lévő belső ellentmondások feltárása, és/vagy az írásgyakorlat feltérképezése korpuszadatok segítségével mind a stratégia részét képezik.⁸ A kodifikáció hiánya okozta helyesírási problémák esetében az írásgyakorlat vizsgálata mellett az analógiakeresés is fontos összetevője a cselekvési tervnek. Az ellentmondásos esetek tipikus problémakezelési stratégiája a probléma cselekvő elfogadása (az akcióterv megvalósítása ilyenkor többnyire a szerző vagy a szerkesztő lábjegyzetes reflexiója a szövegben az írásmód problematikusságára). Egyes esetekben megfelelő stratégia lehet a helyesírási probléma elkerülése (a konkrét megvalósítás például történhet kisebb-nagyobb átfogalmazással). A Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatának gyakorlata azt mutatja, hogy minél összetettebb a helyesírási probléma, a tanácsadók annál nagyobb mértékben veszik figyelembe a kérdezők nézőpontját, a probléma kontextusát a cselekvési terv kidolgozása során, és az alapvető cél, a helyesírási norma közvetítése is jóval árnyaltabban érvényesül.

---

⁸ Azt, hogy a korpuszhasználat mely esetekben képezi részét a tanácsadási stratégiának, a Nyelvtudományi Kutatóközpont válaszanyagának szisztematikus elemzésén keresztül egy másik munkámban mutattam be (Ludányi [2023b]).

A tanulmány a Nyelvtudományi Kutatóközpont közönségszolgálatához érkező helyesírási problémák elemzésével rámutatott az intézményes formájú, „alulról föl-felé” (bottom-up) építkező nyelvi tanácsadás szerepére a kodifikált helyesírási norma fenntartásában és a helyesírási kodifikáció ártértékelésében.

Irodalom

- AkH.¹⁰ = Magyar Tudományos Akadémia 1954. *A magyar helyesírás szabályai. Tizedik kiadás.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- AkH.¹² = Magyar Tudományos Akadémia 2015. *A magyar helyesírás szabályai. Tizenkettedik kiadás.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Bakos Ferenc 1994. *Idegen szavak és kifejezések kéziszótára.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Bartha Tibor (szerk.) *Keresztyén bibliai lexikon.* Budapest: Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója.
- Beneš, Martin – Prošek, Martin – Smejkalová, Kamila – Štěpanová, Veronika 2018. Interaction between language users and a language consulting center: Challenges for language management theory research. In: Fairbrother, Lisa – Nekvapil, Jiří – Sloboda, Marián (eds.): *The Language Management Approach: A Focus on Research Methodology.* Berlin: Peter Lang. 119–140.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia (2023): Nyelvhasználói nézőpontok, adatalapúság, nyelvi tanácsadás. Hogyan beszélhetünk ma nyelvművelésről? In: Tolcsvai Nagy Gábor – Laczkó Krisztina – Tátrai Szilárd (szerk.): *Nyelv, kultúra és tudomány. Köszöntő kötet a Magyar Nyelvőr alapításának 150. évfordulójára.* Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 9–36.
- Domonkosi Ágnes – Ludányi Zsófia (forthc.): *Language consulting in Hungary: a case study on the practices of the Hungarian Language Consulting Service.*
- Fairbrother, Lisa 2020. Diverging and intersecting management. In: Kimura, Goro C. – Fairbrother, Lisa (eds.): *A Language Management Approach to Language Problems: Integrating Macro and Micro Dimensions.* Amsterdam (Philadelphia): John Benjamins. 133–156. <https://doi.org/10.1075/wlp.7.07fai>
- Fóris Ágota 2020. *Lexikológiai és lexikográfiai ismeretek magyar (magyar mint idegen nyelv) tanároknak.* Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó.
- Földes Csaba – Halász Előd – Uzonyi Pál 2014. *Német–magyar nagyszótár.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Jernudd, Björn H. – Neustupný, Jiří V. 1987. Language planning: for whom? In: Laforge, Lorne (ed.): *Proceedings of the International Colloquium on Language Planning.* Québec: Les Press de L'Université Laval. 69–84.

- Kardos Tamás 2007. A magyar helyesírás problémái a nyelvi közönségszolgálat tükrében. Gondolatok a helyesírási szabályzat 12. kiadása elé. In: Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó (szerk.): *Műhelytanulmányok a nyelvművelésről*. Dunaszerdahely–Budapest: Gramma Nyelvi Iroda – Tinta Könyvkiadó. 114–129.
- Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Keszler Borbála – Lengyel Klára 2023. Állásfoglalás a helyesírási szabályzat lenyomatainak érvényességéről. *Édes Anyanyelvünk* 45/3, 23.
- Kimura, Goro C. 2014. Language management as a cyclical process: A case study on prohibiting Sorbian in the workplace. *Slovo a slovesnost* 75/4, 225–270.
- Kimura, Goro C. – Fairbrother, Lisa 2020. Reconsidering the language management approach in light of the micro-macro continuum. In: Kimura, Goro C. – Fairbrother, Lisa (eds.): *Language Management Approach to Language Problems: Integrating Macro and Micro Dimensions*. Amsterdam (Philadelphia): John Benjamins. 255–267. <https://doi.org/10.1075/wlp.7.13kim>
- Kótis Nikoletta 2023a. Dinó vagy dínó? Tévedhet-e a helyesírási szabályzat? *Édes Anyanyelvünk* 45/2, 25–26.
- Kótis Nikoletta 2023b. Az idegen szavak helyesírásának tökéletlenségéről. *Édes Anyanyelvünk* 45/3, 21–23.
- Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2004. *Helyesírás*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Lanstyák István 2018. *Nyelvalakítás és nyelvi problémák*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet – Gramma Nyelvi Iroda.
- Lanstyák István 2019. Nyelvmenedzselés-elmélet és terminológia. In: Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (szerk.): *Terminológiasztratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. Budapest: L’Harmattan Kiadó – OFFI Zrt. 73–93.
- László Jenőné 2023. Tisztelt Szerkesztőség! *Édes Anyanyelvünk* 45/3, 23.
- Ludányi Zsófia 2021. A szaknyelvek helyesírásának szabályozásáról. Elmélet, gyakorlat, dilemmák. In: Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (szerk.): *Tartalomfejlesztés és dokumentáció. Nyelvészeti kutatások*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L’Harmattan Kiadó. 147–174.
- Ludányi Zsófia 2022. A tudományos címek, fokozatok helyesírása. *Amega* 29/3, 32–34.
- Ludányi Zsófia 2023a. A helyesírási tanácsadó portál használata az anyanyelvi nevelésben. Esettanulmányok a portál eszközeinek megfelelő használatára. In: Istók Béla – Lőrincz Gábor – Török Tamás – Baka L. Patrik (szerk.): *A helyesírás-tanítás aktuális kérdései*. Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kar. 55–65.
- Ludányi Zsófia 2023b. *A korpuszhasználat szerepe a nyelvi tanácsadói munkában*. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 2. Megjelenés alatt.

- Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes (forthc.): *Language consulting and language management from the perspective of the Hungarian language Consulting Service*.
- Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes 2021. Die Rolle von Sprachtagebüchern im problembasierten Unterricht von Ungarisch als Muttersprache. *Journal of Applied Technical and Educational Sciences* 11/1, 44–65.
- Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes 2023. *Egy nyelvi probléma-adatbázis felé. A nyelvi problémák típusai és az intézményes nyelvi tanácsadás gyakorlatai*. Kutatási terv az NKFIH fiatal kutatói kiválósági program 146453-as számú pályázatához. Kézirat.
- Ludányi Zsófia – Domonkosi Ágnes – Kocsis Ágnes – Jakab Dorottya 2022. A nyelvi menedzselés szemlélete és a nyelvi tanácsadás. In: Deme Andrea – Kuna Ágnes (szerk.): *Tanulmányok a nyelvészet alkalmazásainak területéről*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 73–107.
- Ludányi Zsófia – Miháltz Márton – Hussami Péter 2013. Különírás-egybeírás – automatikusan. In: Váradi Tamás (szerk.): *AlkNyelvDok7. Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 116–130.
- MHSz.²⁰¹⁷ = Tóth Etelka (szerk.) 2017. *Magyar helyesírási szótár*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Miháltz Márton – Hussami Péter – Ludányi Zsófia – Mittelholcz Iván – Nagy Ágoston – Oravecz Csaba – Pintér Tibor – Takács Dávid 2013. Helyesírás.hu – Nyelvtechnológiai megoldások automatikus helyesírási tanácsadó rendszerben. In: Tanács Attila – Vincze Veronika (szerk.) *MSZNY 2013. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*. Szeged: JATEPress. 135–148.
- Nekvapil, Jiří – Sherman, Tamah 2009. Pre-interaction management in multinational companies in Central Europe. *Current Issues in Language Planning* 10/2, 181–198.
- Nekvapil, Jiří – Sherman, Tamah 2015. An introduction: Language Management Theory in Language Policy and Planning. *International Journal of the Sociology of Language* 232, 1–12.
- Nekvapil, Jiří 2006. From Language Planning to Language Management. *Sociolinguistica* 20, 92–104.
- Nekvapil, Jiří 2009. The integrative potential of Language Management Theory. In: Nekvapil, Jiří – Sherman, Tamah (eds.): *Language management in contact situations: Perspectives from three continents*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 1–11.
- Nekvapil, Jiří 2012. Some thoughts on “noting” in language management theory and beyond. *Journal of Asian Pacific Communication* 22/2, 160–173.
- Neustupný, Jiří V. 2003. Japanese students in Prague: Problems of communication and interaction. *International Journal of the Sociology of Language* 162, 125–143.

- Neustupný, Jiří V. – Nekvapil, Jiří 2003. Language management in the Czech Republic. *Current Issues in Language Planning* 4, 181–366.
- Oravecz Csaba – Váradi Tamás – Sass Bálint 2014. The Hungarian Gigaword Corpus. In: Calzolari, Nicoletta – Choukri, Khalid – Declerck, Thierry et al. (eds.): *Proceedings of Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2014)*. Reykjavik: ELRA. 1719–1723.
- Pintér Tibor – Mártonfi Attila – Oravecz Csaba 2009. Online helyesírási szótár és megvalósítási nehézségei. In Tanács Attila – Szauter Dóra – Vincze Veronika (szerk.): *VI. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*. Szeged: JATEPress. 172–182.
- Prószéky Gábor 2019. Nyelv, nyelvhasználat és *A magyar helyesírás szabályainak* 12. kiadása. In: Bozsik Gabriella – Ludányi Zsófia (szerk.): *Szabályzat, oktatás, gyakorlat. Helyesírásról sokszínűen. A 2015-ös és a 2017-es Nagy J. Béla helyesírási verseny előadásai, feladatai és egyéb tanulmányok*. Eger: Líceum Kiadó. 265–571.
- Raátz Judit 2015. Alkalmazott névtan. In: Farkas Tamás – Slíz Mariann (szerk.): *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Budapest: ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, Magyar Nyelvtudományi Társaság. 227–247.
- Schwarz-Govaers, Renate 2008. Problemorientiertes Lernen (POL) und Subjektive Theorien (ST) – was hat das eine mit dem anderen zu tun? In: Darmann-Finck, Ingrid – Boonen, Angela (Hrsg.): *Problemorientiertes Lernen auf dem Prüfstand. Erfahrungen und Ergebnisse aus Modellprojekten*. Hannover: Schülersche Verlagsgesellschaft. 13–24.
- Szabómihály Gizella 2007. A nyelvi menedzselés lehetséges szerepe a magyar nyelvalkításban. In: Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó (szerk.): *Műhelytanulmányok a nyelvművelésről*. Dunaszerdahely–Budapest: Gramma Nyelvi Iroda – Tinta Könyvkiadó. 52–67.
- Uhlířová, Ludmila 2002. E-Mail in der Sprachberatungsstelle. In: Ziegler, Arne – Dürscheid, Christa (Hrsg.): *Kommunikationsform E-Mail*. Tübingen: Stauffenbrugg Verlag. 245–262.
- W1: *A nemzeti felsőoktatásról* szóló 2011. évi CCIV. törvény. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100204.tv> (letöltve: 2023. 07. 07.).
- W2: <https://www.szotar.net> (letöltve: 2023. 07. 07.).
- W3: <https://adt.arcanum.com/hu> (letöltve: 2023. 07. 07.).

A nyelvi példák forrása

A Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatának e-mail-adatbázisa (2012–2023)